

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕ НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА В ПРЕПОДАВАНЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАН ЧУЖД ЕЗИК

д-р Виктор Монеv

Катедра „Чуждоезиково обучение”

СА „Д. А. Ценоv” - Свищов

Резюме: Преподаването на чужд език е свързано с постигането на предварително определени цели. В областта на езика за обща употреба тези цели са ориентирани към преподаване на фонетични, лексикални и граматически знания за езика и умения за тяхното прилагане в общуването между хората. Много често проверката на знанията по чужд език става посредством тестове, даващи възможност за сравнително обективно оценяване от страна на преподавателя. При преподаването на чужд език от дадена специализирана област към тези цели се добавя усвояването на специфична лексика, често срещани граматически структури и уменията за работа със специализирани текстове, чрез които се осъществява професионалната комуникация. Създаването на тестове и тяхното използване в практиката изисква включване на елементи, с които се проверява нивото на владение на специализирания чужд език.

Ключови думи: оценяване, чуждоезиково, обучение, специализиран, чужд език

JEL: Z10

PROBLEMS RELATED TO ASSESSMENT OF BUSINESS FOREIGN LANGUAGE KNOWLEDGE AND SKILLS

Victor Money, PhD

Department of Foreign Language Teaching

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Abstract: The Foreign language teaching is related to the achievement of predetermined goals. In the field of the language for general use, these goals are oriented towards teaching phonetic, lexical and grammatical knowledge of language skills and their application in communication between people. The checking of the knowledge takes place frequently through tests, allowing a relatively objective assessment by the teacher. In the case of teaching a foreign language for special purposes these objectives are extended through specific vocabulary, common used grammatical structures and the ability to work with technical texts, which allow professional communication. Creating tests and their use in practice requires the inclusion of elements that check the level of knowledge of the specialized language.

Key words: assessment, FLT, foreign, language, teaching, business

JEL: Z10

Увод

Преподаването на чужд език има за цел да запознае обучаваните лица с граматическата структура на езика, с лексическия му състав, с особености на произношението, правописа и стилистиката и те да умеят да прилагат тези знания в различни комуникативни ситуации. Проверката на знанията по чужд език често се извършва посредством тестове. Тестовите проверяват отделни речеви умения (слушане, четене, писане) или тяхната комплексна употреба. При преподаването на чужд език от дадена специализирана област към тези цели се добавя усвояването на специфична лексика, често срещани граматически структури и умението за работа със специализирани текстове, чрез които се осъществява професионалната комуникация. Създаването на тестове и тяхното използване в практиката изисква включване на елементи, с които се проверява нивото на владение на специализирания чужд език.

Проверката на знанията и уменията на обучаваните лица е важен елемент от процеса на обучение по чужд език. Тя може да се извърши с писмени тестове или с устно изпитване. Резултатите от тестовите дават информация на преподавателя относно нивото на знания и умения по езика на учениците/студентите и ориентират самите обучавани за техния напредък. В научната литература на немски език често думите „Test/тест” и „Prüfung/текущ изпит” се използват като синоними, като понякога под „тест” се разбира проверка на знания чрез въпроси с отговори от затворен тип напр. с множествен избор (*англ.* multiple-choice), докато под „изпитване” се разбира установяване на постижения с използване на отворени задачи. За целите на настоящето изследване ще посочим следната дефиниция на понятието „тест”:

„Тестовите са методи за изпитване, които при контролирани условия подбуждат учащите към определени начини на поведение, от които (след калкулиране и отстраняване на определени вероятности за грешки или грешки при измерването) може да се направи заключение за „скрити” признаци на личността респ. за действителните свойства като езикови умения, структури на знанието, убеждения и др.” (Vollmer 2007: 365).

В зависимост от поставените цели се различават тестове за установяване на ниво на езикови умения (*нем.* Einstufungstest, *англ.* placement tests), стандартизирани тестове за ниво (*нем.* Niveau-, Qualifikationsprüfungen, *англ.* proficiency test), за установяване на напредък (*нем.* Lernfortschrittstests, *англ.* achievement tests) и заключителни тестове (*англ.* summative tests) (Barkowski, H., Krumm, H.-J. 2010: 335). В началото на обучението често се използват начални („входящи”) тестове, с които се установява входящото ниво на знанията и уменията на обучаваните.

Фиг. 1 показва тест за входящо ниво на немската образователна институция Гьоте Институт, Мюнхен. Тестът е достъпен безплатно в интернет, потребителското меню е на немски и английски език, а самите задачи са представени под формата на тест за множествен избор с пет възможни отговори. Проверят се знанията по немска граматика и лексика, като в зависимост от постигнатия резултат се препоръчва посещаване на курс за определено езиково ниво.

Schließen

Testen Sie Ihr Deutsch / Test your German

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Dieser Test hat 30 Aufgaben und dauert ca. 15-20 Minuten.
This test consists of 30 questions and will take about 15-20 minutes.

Aufgaben 1 - 2

- Was ist richtig? / What is correct?

Beispiel/example:

0. Die Familie Müller hat ----- Kinder.

A ☐ kein B ☒ keine C ☐ keinen D ☐ keiner E ☐ ???

Lösung/answer: B

1. Ich habe keine ----, bei dieser Hitze durch die Stadt zu laufen. Bleiben wir doch hier!

A ☐ Auskunft B ☐ Sachen C ☐ Liebe D ☐ Lust E ☒ ???

2. Heute kann ich nicht kommen, weil ----.

A ☐ ich habe viel zu tun	B ☐ ich habe zu tun viel
C ☐ ich viel zu tun habe	D ☐ viel ich zu tun habe
E ☐ ???	

>>

© 2010 Goethe-Institut

Фигура 1. Тест за установяване на ниво по немски език на Гьоте Институт

Най-общо се различават формални и неформални изпитни ситуации. Както показва името, неформалната проверка на знания се е свързана с нормирани критерии и зависи от преценката на изпитващото лице. В реални ситуации преподавателят задава въпроси на ученика/студента, които се отнасят за ограничен по обем учебен материал и важат за конкретната група обучавани. Видно е, че неформалното изпитване има силен субективен характер и най-често определя знанията и уменията на изпитваното лице по отношение на другите участници в групата (класа). Оттук произтича един сериозен проблем на неформалните изпити – един и същ обучаван може да бъде оценяван по различен начин в зависимост от това, каква е структурата на учебната група/класа и какво е нивото на знания по чужд език на останалите обучавани лица. Към неформалните тестове освен устното изпитване може да попаднат и входящите тестове и тестовете за установяване на напредък, доколкото те са съставени и осъществени от даден преподавател без институционално зададени критерии за това.

Проучвания на съществуващи стандартизирани тестове по немски и английски език показват, че един „добър“ тест за проверка на знанията и уменията по чужд език се състои от няколко елемента (проверка на уменията за слушане, четене, писане и говорене и на знанията за граматиката и лексиката на този език). При Zertifikat Deutsch für den Beruf B2plus напр. умението за четене се проверява в рамките на 90 минути в частните области „глобално четене с разбиране“, „детайлно четене с разбиране“ и „селективно четене с разбиране“ и същевременно се извършва тестване на лексико-граматическите знания посредством задачи с множествен избор и съотнасяне.

Оценяване на знания и умения в преподаването на специализиран чужд език

Преподаването на специализиран чужд език е свързано с възможността той да бъде използван в професионален аспект. Обучението по чужд език е насочено към две целеви групи: студенти, които се подготвят за своята бъдеща професионална дейност в дадена сфера на обществото и към специалисти от практиката, които искат да общуват на чужд език с колеги, делови партньори и клиенти. Учебното съдържание трябва да отговаря на изискванията на тези две групи и да възпроизвежда с известно приближение основните черти, терминология и особености на съответната професионална област.

Според Стефанова проверката и оценяването в областта на чуждоезиковото обучение се придържа към следните принципи: обективност, валидност, надеждност, икономичност, нормираност (Стефанова 2007: 175). При принципа на обективност резултатите от изпита трябва да се оценяват възможно най-обективно от страна на проверяващите. При въпросите от затворен тип („вярно-невярно”, „изберете верния отговор”) субективността е най-малка, защото верните отговори са дадени от автора на теста и не подлежат на обсъждане и преценка. По-трудно е да се постигне обективност при продуктивни задачи, свързани с говорене или писане на свободен текст. В такъв случай се използват насоки за оценяване, които дават подробни указания на изпитващите и по този начин доближават техните критерии за оценяване. Важен критерий при съставянето на стандартизиран тест е неговата валидност. За да бъде валиден даден тест, той трябва да отговаря на проверявания обект. При проверката на езикови компетенции вниманието трябва да е насочено изключително към езикови явления, а други страни на личността, напр. интелигентност трябва да останат извън проверката.

Стандартизираните тестове са дидактически тестове, съставени от професионалисти върху основа на съществуваща теория и установени процедури (Бижков, Г.; Краевски, В. 1999: 304). Такива са тестовете по немски език, провеждани от Гьоте Институт, дружество „Карл Дуйсберг”, Telc GmbH (The European Language Certificates), както и многобройни тестове на други езици. Целта на тези изпити е да се определят точно знанията и уменията на участниците, като използваните учебни материали и съставът на учебната група не оказват влияние. Организациите, които подготвят и провеждат изпитите, издават съответни сертификати, които участниците в изпита може да използват за доказване на знания при търсене на работа и при допускане до обучение с използване на съответния език.

При преподаването на икономически немски, английски и др. езици се използват съществуващи вече езикови умения на обучаваните лица от сферата на чуждия език за обща употреба (умение за слушане, четене, писане и говорене) и знания за неговата граматическа структура (времена, склонение на имената, спрежение на глаголите и др.), за неговата фонетична база и лексикално богатство. Върху тази основа се преподават специфични термини, фразеология и правила за речеви етикет, характерен за целевата култура. По този начин специализираният език, напр. този на икономиката, се превръща от средство, изолиращо специалиста от неспециалиста, в средство за межкултурна комуникация и разбирателство.

От така представената ситуация се виждат няколко основни проблеми пред преподаването на специализиран чужд език и оценяването на знания и умения на обучаваните:

- Какво точно трябва да се преподава?
- Как да се процедира с различните целеви групи?
- Как да се обвърже оценяването с езиковите нива и с професионалните знания?

Сред преподавателите и авторите на стандартизирани тестове се е наложило

златното правило, при ниски нива на владееене на чуждия език да преобладава лексико-граматическия подход (изучаване на правилата на граматиката и усвояване на нови думи) и да се използват кратки и прости оригинални текстове от конкретната професионална област; при по-високи нива преобладават по-сложни специализирани текстове и се цели продуктивна езикова употреба (съставяне на собствени устни и писмени текстове). При Test WiDaF (Deutsch als Fremdsprache in der Wirtschaft, немски като чужд език в икономиката) на Германско-френската търговска камара в Париж, Франция не се посочва конкретно ниво на владееене на езика, като се посочва най-общо, че кандидатите трябва да имат „общи познания по немски език с професионална насоченост, без той да е техен роден” (Eismann, 2008: 4). В изпитното съдържание се включват следните теми:

Таблица 1. Тематични области в изпита по икономически немски Test WiDaF

Специализирана лексика	предприятие, администрация, човешки ресурси, финанси, банки, застраховане, производство, търговия, реклама, пазарни проучвания, панаири, търговска кореспонденция, протоколи, графики
Граматика	склонение на имената, форми на глагола, предлози, наречия, конектори, местоимения
Четене с разбиране	статии от специализираната преса, годишни отчети, продуктови описания, рекламни текстове
Слушане с разбиране	прости изказвания, диалози, интервюта, разговори по телефона, симулирани професионални ситуации

Тестът включва 150 въпроси от всички икономически области и от ситуации в професионалния живот. Въпросите се задават изключително под формата на множествен избор, като само един отговор е верен. При детайлно запознаване с изпитните материали се вижда, че тестът е предназначен предимно за специалисти от практиката, които желаят да докажат владееене на немски език в тяхната професионална област. Сериозен недостатък на този тест е липсата на посочено конкретно езиково ниво (от A1 до C2 по Общата езикова рамка, вж. по-долу).

Тестовите на Гьоте Институт Prüfung Wirtschaftsdeutsch International и Deutsch für den Beruf имат ясно дефинирано минимално начално езиково ниво. За първия се препоръчва владееене на немски за обща употреба на нива B2 до C1 и знания по икономика, а за втория езиковото ниво е от A2 до B1 и насочеността е към професионалната област. И двата теста съдържат задачи с разнообразен характер, включват писмена и устна част и освен множествен избор използват техники за събиране на информация, за представяне на икономически данни,

водене на кореспонденция и за събеседване. (Perlmann-Balme 2000: 21-30). Като целеви дейности при Prüfung Wirtschaftsdeutsch International се посочват:

- събиране, организиране и предаване на информации (посредством четене/слушане/писане/говорене),
- водене на делова кореспонденция (посредством четене и писане),
- презентирание на предприятие и продукт (чрез четене, слушане и говорене),
- съставяне на отчети и протоколи (посредством четене/слушане/писане/говорене) и
- водене на преговори (посредством езиковото умение говорене). (Perlmann-Balme 2000: 31).

Целевите дейности са обвързани с владееенето на знания за езика като словообразуване, деривации, суфикси, функционални глаголи, страдателен залог и др. които се срещат често в икономически текстове. При самия тест тези знания не се проверяват отделно, а се включват в оценяването на различни умения, напр. при слушане с разбиране те се използват при прослушването на телефонен разговор и записването на важни данни, при писмената част се чете обява от интернет и се съставя запитване и др.

В посочените стандартизирани тестове се търси компромис между възможностите на двете основни целеви групи: студенти по икономика и специалисти от практиката. При първите преобладават езикови умения и теоретични знания, като практиката най-често е ограничена или липсва; при специалистите е възможно езиковите знания и умения да са намалени с течение на времето, но за сметка на това да преобладава професионалният опит. Водеща целева група при обучението по специализиран чужд език във висшите училища са студентите, затова оценяването трябва да е насочено към използване на подходящи за тях езикови тестове. Най-добри резултати по наше мнение може да се постигнат чрез комбиниране на езиков тест за определено ниво и решаване на задачи и казуси от професионалната област. На преден план излиза проблемът за установяване на езиковото ниво на обучаваните лица.

Общата езикова рамка и оценяването на знанията по чужд език

С изучаването на чужд език е свързано и определянето на нивото на владееене на дадения език. В традицията се говори за „начално” или „начинаещо”, „средно” и „напреднало” ниво. Докато в първия случай нивото е ограничено от непознаването на езика, то средното ниво или нивото на напредналите трудно се дефинират извън рамките на субективните очаквания. Ето защо съществуват различни скали, определящи нива посредством обективни критерии и с помощта на каталози от знания и умения. Подобни нива се срещат и при Асоциацията на преподавателите по чужд език (ALTE), при Гьоте Институт и др. Общата европейска езикова рамка разглежда три нива: А, В и С с две поднива във всяко. Ниво А (А1 и А2) се отнася към елементарната езикова употреба и характеризира ползвателя на езика като лице, способно на сравнително прости езикови действия. Ниво В (В1 и В2) е нивото на самостоятелната, макар и относително ограничена езикова употреба. Ниво С (С1 и С2) се отнася към компетентната употреба на езика и маркира способността на индивида да разбира широк спектър от дълги и сложни текстове (С1) и дори да разбира практически всичко, което чете или чува (С2).

Общата европейска езикова рамка е насочена към комуникативната компетентността на хората да използват езика като средство за общуване. С това тя допринася за по-добра сравнимост на езиковите компетенции на ползвателите на даден език. Същевременно се срещат критики, че насочеността на съвременните образователни системи към компетенции, а не към преподаване и усвояване на знания изпразват обучението от съдържание (Klein 2010: 12-14) и с това се компрометира задачата на училището да ориентира учениците в света. Това се обяснява със стремежа на икономиката да получава хора, които са способни да се справят с различни житейски и делови ситуации, като се предполага, че компетентният човек сам може да намери липсващата му информация. Проблемът според Клайн е, че не всеки е способен в еднаква степен да придобива сам знания. В статията се посочва също, че съвременните изпити, колкото и да изглеждат сложни, предлагат решения и отговори в информацията, съдържаща се в изпитния тест.

При използване на Общата европейска езикова рамка може да се съставя учебна документация, да се подготвят учебници и помагала с ясно определени цели и учебни дейности, да се провеждат стандартизирани тестове. Проверката на знанията на изпитваните лица се отнася към няколко компетенции: четене, слушане, говорене, писане, както и към знания относно лексиката и граматиката на дадения език. Целите на изпитването при четене може да бъдат:

- разбиране на общото съдържание на текст,
- разбиране на детайли,
- разбиране на пълно съдържание на текст,
- прилагане на стратегии за четене и др.

При умението „Слушане с разбиране” може да се поставят следните цели:

- разбиране на общото съдържание на слушан текст,
- разбиране на подробности,
- водене на записки с ключови думи и др.

В Общата европейска езикова рамка се разграничават диалогична и монологична реч, затова и езиковите тестове съдържат задачи, в които се възпроизвеждат ситуации, в които говорещият сам представя някаква информация (монолог) и участва в разговор по зададена тема с друг участник (диалог). Типично за дескрипторите в Общата европейска езикова рамка е формулировката „Мога да...” Може да посочим, че Езиковата рамка е сериозен опит за стандартизиране на изискванията на образователните институции и на оценяването на постиженията при ученето на езици. Същевременно този документ има и слабости: различните нива все още не са описани равностойно, т.е. описанията на някои нива са по-подробни, отколкото други; зад компетенциите не се посочват детайлно речевите средства, с които те може да бъдат постигнати и др. Освен това Общата европейска езикова рамка е насочена основно към общата езикова употреба и съвсем логично се очаква, че изучаващите езика ще овладяват езиковите нива равномерно, т.е. ще развиват на едно ниво своите умения за слушане, четене, писане и говорене. Установено е обаче, че при употреба на езика в професионалната област уменията се използват на различни нива: един икономист ще разчита предимно на умението за четене с оглед събиране на информация и на умението за писане при водене на делова кореспонденция, докато един екскурзовод ще използва преобладаващо умението за монологична и диалогична реч.

По-различен е подходът към преподаването на учебно съдържание в т.нар. „каталози с учебни цели” (нем. Lernzielkatalog), които се съставят и издават от тестовите центрове и от научните организации с отношение към преподаването и оценяването на чужди езици. В каталога с учебни цели се посочват темите и речевите умения, попадащи в съдържанието на даден езиков тест. Такива каталози или наръчници може да се намерят за всеки стандартизиран тест на немски език. С тяхна помощ преподавателите и обучаваните лица придобиват по-ясна представа за формата и съдържанието на съответния езиков тест.

Lernzielkataloge - 3.4 Themen

1 Person

1.1 Name, Adresse, Familienstand, Geschlecht, Geburtstag und -ort, Alter

Wie heißen Sie?	Ich heiße ...
Nennen Sie bitte Ihren Namen.	Mein Name/Vorname ist: Er heißt Friedrich, wir r Er wird auch Fritz gena
wohnen in Adresse Straße/Platz/Weg (Haus)Nummer Herr/Frau/Familie ledig/verheiratet/geschieden/verwitwet/verwandt männlich/weiblich	
Wie alt sind Sie?	Ich bin 40 (Jahre alt).
Er ist in meinem Alter. jung/alt Er ist Anfang vierzig.	
Wo/Wann sind Sie geboren?	Ich bin (am 16. März)
Datum Geburtstag/Geburtsort Tag/Monat/Jahr Heimat	
Woher/Aus welchem Land kommen Sie?	Ich komme aus ...
jdn./sich an-/abmelden Anmeldung/Abmeldung der/die Erwachsene (Doktor) Titel	

Фигура 2. Каталог с учебни цели на Гьоте Институт

Фигура 2 показва извлечение от каталога с учебни цели на Гьоте Институт за теста Zertifikat Deutsch (B1) в частта му „3.4 Теми” – 1. Личност; 1.1 Име, адрес, семейно положение и др. Подобни каталози се съставят за различните сертификати и се вземат предвид при съставянето на стандартизирани тестове.

Учебните цели се поставят в зависимост от изискванията на образователните институции. В областта на началното и средното образование в България важат задължителните изисквания, определени с наредба на Министъра на образованието, младежта и науката. Постигането на резултати се проверява чрез т.нар. „независимо оценяване” по време на обучението и чрез националната матура. Подобна е ситуацията в другите страни от Европейския съюз: държавните институции задават рамката на обучението, а училищните

власти провеждат обучение в съответствие с официалните изисквания. Във висшето образование ситуацията е по-различна: Допускането на чужденци до следване в Германия става въз основа на диплома за завършено средно образование в немско училище или на диплома от чужбина, съпроводена от сертификат на Гьоте Институт или Test DaF (Test Deutsch als Fremdsprache, тест Немски като чужд език). Съществува и специализиран сертификат на немските висши училища DSH, който също дава достъп на чужденци до немското висше образование. Задължително изискване за следване с английски език в немските университети и в много други висши училища в ЕС е представянето на валиден езиков сертификат, удостоверяващ нивото на владение на английски език.

Целите на обучението по чужд език за студенти, които не изучават филология, са по-различни. Те са насочени към развитие на тяхната комуникативна компетентност в тясна област на знанието и практиката и се определят от отделните висши училища в зависимост от спецификата на обучението в тях. Основният проблем е липсата на сравнимост между оценките по чужд език, които са получени във висшето образование. Съществуват различни възможности за преодоляване на този проблем:

- посочване на езиковото ниво, на което се водят курсовете по специализиран чужд език;
- въвеждане на национални езикови рамки;
- ориентиране на обучението към международни сертификати;
- провеждане на стандартизирани тестове на независими институции;
- асоцииране с тестови центрове или партньорски висши училища, които имат собствени езикови сертификати и др.

При спазване на академичната автономия и при използване на критериите на Общата европейска езикова рамка може да се разработят учебни програми, точно посочващи началното и крайното ниво на обучението по чужд език; индиректно това е посочено чрез учебните системи, които се използват по дисциплината „Чужд език”. В някои европейски страни висшите училища са приели обвързващи национални езикови рамки, с които се регламентират целевото езиково ниво, ключовите компетенции и учебното съдържание, които определят преподаването на специализирания чужд език за студенти нефилолози и свързаното с него оценяване на знанията и уменията. В Чехия и Словакия тази езикова рамка определя нивото B1 като задължително начално ниво при преподаването на специализиран немски език; в Румъния началното ниво е поставено на A2 предвид факта, че немският език се изучава като трети след френски и английски.

Заклучение

Проверката на постиженията на обучаваните е важна съставна част от чуждоезиковото обучение. Тя може да се извършва както субективно, така и със стандартизирани тестове. В областта на обучението по специализиран немски език съществуват различни тестове, покриващи нивата от A2 до C1 по Общата европейска езикова рамка. Сертификатите от тези тестове служат на тестваните лица като надежден източник на информация за тяхната езикова компетентност. Друга възможност е съобразяване на обучението по чужд език с дескрипторите на Езиковата рамка и оценяване на придобитите знания и умения във връзка с критериите в нея. По този начин може да се постигне по-добра сравнимост на

знанията на студентите, които те са придобили в различни образователни институции.

Използвана литература

1. Bizhkov, G.; Kraevski, V. (1999) Metodologiya i metodi na pedagogicheskite izsledvaniya. Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski”, 302 - 307 [Бижков, Г.; Краевски, В. (1999) *Методология и методи на педагогическите изследвания*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 302 – 307]
2. Obshta evropeyska ezikova ramka (2006): Varna: Relaksa [Обща европейска езикова рамка (2006): Варна: Релакса]
3. Stefanova, P. (2007) Chuzhdoezikovoto obuchenie uchene, преподаване, otsenyavane. Sofiya: Siela [Стефанова, П. (2007) *Чуждоезиковото обучение учене, преподаване, оценяване*. София: Сиела]
4. Eismann, Volker (2008): *Das Testbuch Wirtschaftsdeutsch. Deutsch als Fremdsprache in der Wirtschaft*. Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt
5. Klein, H.P. (2010) „Die Kompetenzorientierung spring als Tiger und landet als Bettvorleger“. В: „Begegnungen – deutsche schulische Arbeit im Ausland“, 3-2010, Berlin: Auswärtiges Amt, 12 - 14
6. Perlmann-Balme, Michaela (2000): *Prüfung Wirtschaftsdeutsch International. Handbuch Prüfungsziele Testbeschreibung*. Ismaning: Goethe Institut
7. Telc (2012) *Handbuch zur Entwicklung und Durchführung von Sprachtests*. Frankfurt am Main: Telc GmbH
8. Vollmer, Helmut Johannes (Hrsg.) (2007) *Synergieeffekte in der Fremdsprachenforschung. Empirische Zugänge, Probleme, Ergebnisse*. В: Tagung unter dem Titel „Synergieeffekte in der Fremdsprachenforschung: Empirische Zugänge, Probleme und Ergebnisse“, Frankfurt am Main
9. Onlayn-test na Goethe-Institut <<http://www.goethe.de/cgi-bin/einstufungstest/einstufungstest.pl>> , procheten na 14.02.2013 g. [Онлайн-тест на Goethe-Institut <<http://www.goethe.de/cgi-bin/einstufungstest/einstufungstest.pl>> , прочетен на 14.02.2013 г.]
10. Stranitsa na The European Language Certificates <<http://www.telc.net/>>, prochetena na 14.02.2013 g. [Страница на The European Language Certificates <<http://www.telc.net/>>, прочетена на 14.02.2013 г.]